

Dagmar Mária Anoca 70

Dagmar Mária Anoca szlovák és román nyelven publikáló költő, prózaíró, irodalomtörténész, irodalomkritikus, műfordító, publicista, pedagógus, a Bukaresti Egyetem Idegen Nyelvi Tanszéke szlovák szekciójának nyugalmazott docense. A közelmúltban betöltött 70. születésnapja alkalmából nemrég vette át a Magyarországi és a Szerbiai Szlovákok Kulturális Intézete és az Ivan Krasko Kulturális és Tudományos Társaság (Nagylak, Románia) által alapított Pro Cultura Slovaca díjat, melyet mintegy negyven éves tudományos, kultúra-szervező munkájának elismerésül, a romániai szlovák irodalom és művészet hírnevének hazai és határon túli közvetítéséért, népszerűsítéséért, támogatásáért ítéltek oda személyének.

Tudományos munkáival párhuzamosan születtek verseskötetei:

Búcsúzások könyve, 1985;

Szinonimák, 1993;

Találkozások könyve, 1995;

Évszakok, 1996;

Melankólia, 2000;

Elveszett archetípus, 2014;

Reneszánsz kör – Versek és

prózaversek, 2017.

A közelmúltban jelent meg Mária

Štefanková festőművésszel készített

közös kifestőkönyvük:

Képek és versikék ügyes gyerekeknek, 2021

(Ivan Krasko kiadó, Nadlak).

1951. december 28-án született a romániai *Nagylakon* (Nădlac, szlovákul Nadlak), ahol jelenleg is él. A Pozsonyi Komenský Egyetemen szerzett 1975-ben szlovák–román szakos középiskolai tanári diplomát, majd visszatért a romániai szlovákság kulturális központjaként is ismert szülővárosába. Ott csatlakozott az éppen szárnyait bontogató Szlovák Irodalmi Körhöz, melynek kiteljesedése érdekében évtizedeken keresztül tevékeny szerepet vállalt. Dagmarral kapcsolatban általában az első jelző, ami az őt ismerők eszébe jut, a tehetségéből, empátiás egyéniségéből és széles műveltségéből fakadó sokoldalúsága, ami lehetővé teszi számára, hogy a tudományban és a szépirodalomban is maradandót alkosson.

Folyamatosan publikál, elsősorban irodalmi és nyelvészeti témákban (pl. *Milo Urban nyelvi és stílusjegyei komprációs kontextusban*, 1980; *Irodalmi reflexiók*, 1997; *A szlovák nyelv fonetikája és fonológiája*, 1998; *Misellanea slovacica*, 2012). A romániai szlovák irodalom történetét az alföldi szlovák (romániai, szerbiai, magyarországi szlovák) irodalomtörténészek közül elsőként feltérképező, rendszerező és szintetizáló monográfiája, *A romániai szlovák irodalom* (2002, 2010) munkásságának legemblematikusabb alkotásává nőtte ki magát. Irodalomtörténeti monográfiája a széles alföldi szlovák kulturális közösség (köztük a magyarországi szlovákok) szempontjából is figyelemre méltó, fontos kultúrtörténeti forrás.

Dagmar Mária Anoca tudományos tevékenységében tematikailag és számszerűen is kiemelkedő szerepet játszik rendkívül gazdag publikációs és szerkesztői tevékenysége. Kritikái, esszéi, tanulmányai hazai és külföldi szaklapokban, periodikumokban, antológiákban, kulturális folyóiratokban jelennek meg. Magyarországon szlovák nyelven a *Ludové noviny* hasábjain és a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete tudományos tanácsának tagja. Az intézet által kiadott nemzetközi tanulmánykötetekben is találkozhatunk írásaiival. Irodalmi pályafutásáról a *BARÁTSÁG* folyóirat közöl róla és tőle írásokat magyar nyelven, amit ezúton is hálásan köszönünk.

Költészetének kiindulópontja és máig uralkodó motívuma az ifjúkori beteljesületlen szerelem és az általa okozott életre szóló csalódás feldolgozása. E személyes veszteség hálóján keresztül elemzi saját érzéseit, tetteit, az emberek közötti kapcsolatokat, tisztázatlan viszonyokat és a világhoz való hozzáállását is. Verseit többek között a női érzékenység, spiritualitás, metafizikai kérdések felvetése, az egzisztenciális szorongás, a halál gondolata, az érzékeinken kívül eső világ felé való nyitottság jellemzi.

Dagmar Mária Anoca kétségtelenül elsősorban költőként alkotott maradandót, de kispróza munkáival is letette írói kézjegyet (*Történetek könyve vagy félhangok*, 1988). A *fiú* című, családtörténeti ihletésű rövidprózájával köszöntjük hetvenedik születésnapja alkalmából, melyben a gyermekkor vége felé járó fiú érzékein keresztül nyújt villanásnyi betekintést egy multikulturális mikrovilágba.

Maruzsné Sebó Katalin

A fiú

A fiú kinyitotta a konyhaajtót és kilépett az udvarra. Figyelte a háta mögül kiszűrődő hangokat. A felnőttek, szülei és nagybátyja nem beszéltek sokat. A szavak értelmét egyenként ugyan felfogta, de a hallottak egészében nem tűntek számra értelmezhetőnek, a szavak nem álltak össze úgy, mint ahogy a szövőszéken összefonódó szálak. Minden összekeveredett: a fonalak, nyüstök, láncfonalak, a szövőkeret felvetésének zaja, aztán a vetélő egy pillanatra megszakította a vetélőfonal befűzésének folyamatát, megakasztva ezzel a művelet egyenletes ritmusát. Felhangzott egy mély, tompa, fájó hang, bumm, bumm, mint amikor anya sietett, hogy gyorsan befejezze a vállalt munkáját, vagy amikor azért haragudott, mert nem sikerült neki valami. Legfájóbb akkor volt, amikor anya szomorkodott. Ilyenkor még a szóttés is néma zokogásban remegett. Amikor anya bánatos volt, a ritmus is kifulladt, de a fiú úgy érezte, mintha rajta kívül történt volna mindez, mintha egy láthatatlan szövet feszült volna közöttük vagy inkább valamiféle áthatolhatatlan ködfátyol, bezárva őket egy tojáshejbe, ahol meleg van és fényesség, amit anya lélegzete ölel körül és ahol túl mindenben, valahol messze bújt meg a harag. A fiú nem tudott áthatolni ezen a láthatatlan hálón, amely úgy fogta körbe, mint ahogyan az esti imádságot sebtében letudó anyja szavai. A ritmus és a hangok most is a szövőszéken kifeszített törölköző fölött lebegtek, amikor anya karjai teljes terjedelmében körülfogták a készülő textíliát, s a széleihez érve hangjában mintha egy beszélgetés ígéretének melódiája sejlett volna fel, eltérítve figyelmét a siránkozástól, súlyos gondoktól és dühtől, bár valójában meg sem szólalt. Gheorghe bácsi mély és fakó hangja dominált, mely tragikusan hangzott, siránkozón, viharosan, robbanón, a hallgatás percei utáni nótázás közben elzékenyülön. A fiú nem sokat értett a dalokból, nem is érdekelték, világos volt számára, hogy ma az ebéd, a tálalás és az étkezés menete felborul, féllábon ugrált, átszaladt a kisudvarba, kinyitotta a tyúkudvar kiskapuját, és a ketrec mögött kitapogatta... egy ideje ott tartotta, kipányvázva, nekitámasztva a meszelt falnak...

Amint kivezette, a fehér paripa vékony hangon felnyerített, megrázta hosszú sörényét, ami felragyogott a napsugárban, majd jobb lábával kapálni kezdett a homokban, megcsóválta farkát. Talán kissé hirtelenebbre sikerült mozdulat, mint amit a helyzet megkívánt. Felkavarta ezzel a levegőt, egy könnyű szellő fellibbentette a homlokáról sörényének tincset, és egy pillanatra felfénylett rajta egy arany csillag. A fiú összegörnyedt, mint minden olyan alkalommal, amikor energiaáramlást érzett közeledni maga felé, amit most a pompás állat sugárzott irányába. Anélkül, hogy sokat tévovázott volna, felpattant rá, átlendítve jobb lábát a hátán. Athatotta a mén testmelege, kis nyomást érzett a lábszárain és a paripa szófogadó áhítatát a gazdája iránt, akinek mindig kész kedvére tenni, és kielégíteni bármilyen szeszélyét. A fiú kihúzta magát, barátja, a táltos paripa iránti hálája önbizalommal töltötte el és már nem is érezte, hogy csupasz lábszárait hogyan ostorozza a szél, nem érezte talpait a homokszemeket, meg a kemény földet, amikor a kengyelbe dugta ócska szandálja talpát, egyenletes ritmusban emelkedett és ereszkedett fel-le, amint körbelovagolt az udvaron. De nem sokára már szűk lett neki a baromfiudvar, átment ezért a főudvarra és azt járta körbe, a paripa hátához tapadt, amikor az felágaskodott, cikcakkban lovagolt, mi több, ünnepi díszlépésben haladtak.

Aztán hirtelen eszébe jutott, hogy ma szép nap van, a szomszédos városban vásár-nap, és nyilván most is sokan lesznek ott, összegyűlnek a környék falvaiból, gyönyörű lovakkal, amelyek nagyokat bólogatnak, míg a gazdájukra váraкоznak, és ő szeretettel nézné sörényüket és simogatná őket tekintetével. Hagyta, hogy elcsábítsa a gondolat: nem ártana elindulni, már rég nem volt vásárban... A városba lovaskocsival mentek apával. Egészen biztos volt benne, hogy egyszer már volt ott. Bár apa és anya azt mesélték neki, hogy hármásban is voltak a városban. Ő viszont csak erre az apával történt legutóbbi útra emlékezett. A

fogattal mentek, apja mellett ült a bakon, pár óra alatt meg is érkeztek. A távolság azonban túl nagy volt ahhoz, hogy most egyből elinduljon, éppen ebéddő előtt...

Úgy döntött, hogy másik irányba üget el. Elsuhant a konyhaajtó előtt, csak éppen bepillantott, de semmi sem jelezte, hogy a helyzet változott volna. Nagybátyja keverte a nóták szövegét, mikor *A pécskai cigánysoron*-t énekelte, és más magyar *halgatovy*, vagy amikor szerb románcokat vagy egy-egy románt, *Foaie verde, foaie verde...* énekelt vagy egy *dojával* búsongott, aztán dúdolt valamit a *Keby si ty, moja milá vedela*-ból, de nem sikerült ezek közül egyetlen egyet sem befejeznie, mert a közepükre érve hangja megbicsaklott valahol a torkában, mintha egy halszájka akadt volna ott meg. Apa ott ült, vele dűnnyögött, töltött a poharába, néha-néha magának is, de ritkábban, mert ott volt anya is, anya súlyos tekintete, és apa tudta, hogy vigyáznia kell. Megértette a fivérét, hiszen az ő Dragája is szeszélyes volt és önfejű, és semmiképpen sem akarta őt feloldozni lelkiismeretfurdalása alól, hiszen nem hagyta magát meggyőzni arról, hogy bölcsebb dolog lenne nem bezárkózni a hálószobába, hanem beengedni őt magához. Emiatt a csökönyösség miatt tönkrement a teste, és miután másodszor is elvetélt, Gligor apa már tudta, hogy el kell őt hagynia, el kell szakítania magát tőle és el kell mennie a fiatal cselédlánnyal, aki csupa élet, csordul belőle a vonzerő, erős combokkal és kemény háttal, csábító fruska. Félárva. Kis kora óta szófogadó, megszokta az engedelmességet, bölcsen tűrte a nehéz falusi életet a termékeny rónaságon, aminek gyepelőjét – mint egy harapós kancánál – kézben kell tartani, állandóan szelídíteni, gondozni és búvölni, hogy muzsikálhasson a kukoricás zizegése és a búzamezők suttogása. Mindezekről a fiú nem tudott, de érezte környezetében a feszültséget, a titkos kapcsolatok és érintések illatát s bűzét.

Futólag érzekelte anyja arcán ugyanazt a feszültséget, mint amikor arról szokott sopánkodni, hogy ah, Milica, miért kellett elvennie, tudhatta volna, hogy hozzá túl fiatal, hogy tüzes szerb lány, különösen, hogy az idősebb bátyja is így járt...

A fiú nem értette, hogy Milica hogy lehetett tüzes, talán éjjel szikráztak a szemei, hiszen nappal is csillogtak azok, de máskülönben Milica néni olyan volt, mint mindenki más, legalább is úgy tűnt neki, amikor először találkozott vele náluk, a kiskonyhában, majd később, másodszorra, Gheorghe bácsinál, otthon, a városban... Tulajdonképpen így jutott el a városba, Gheorghe-t vitték haza, miután náluk kiöntötte a lelkét. A fiú minden alkalommal örült, amikor nagybátyja meglátogatta őket, különösen akkor, amikor az balkezét a kabátja zsebébe sülyesztette, és előhúzta belőle a papírba göngyölt *šejem* cukorkákat, amiket Friedmantól vett, akinek vegyesboltja volt a faluba vezető úton.

Amikor azonban muzsikussal jött, az nem jelentett jót. Az a nap olyankor megkeseredetté vált, mint az avas szalonna, amit néha apa evett, mivel úgy gondolta, jó a tüdőbetegségek ellen. Amikor Gheorghe bácsi a zenészekkel mulat, nincs rendes evés, a szomszédok pedig egy ideig úgy tesznek, mintha nem láttak volna semmit és nem tudnának semmit. A muzsikussal elindulnak haza, mivel anya nem engedi be őket, apa bűnbánóan lehajtja a fejét és csak kevés aprópénzt kér pálinkára a zenészeknek, úgyis majd visszakapja Gheorghetól, most mit tehet, ez van, van egy boldogtalan testvére, aki nem tud parancsolni a szívének, az akaratának se, és nem képes elengedni Milicát, és még kevésbé tudja azt elképzelni, hogy Milica hagyná el őt.

A táltos paripa megremegett, a fiú szinte lecsúszott a hátáról, ahogy éppen lehajolt, hogy bepillantson még egyszer az ajtó ablakán, hogy lássa, mi is most a helyzet. Nem észlelte, hogy bármi is változott volna, úgyhogy kihúzta magát és megsarkantyúzta a lovat. A vasútállomás felé indultak.

A fiú kezdetben elcsodálkozott, hogy milyen irányba is üget vele a táltos, éppen felocsúdva a határtalan rónaság ölen való békés szundi-

kálásából. Fehér sörénye csak úgy lobogott a szélben. Aztán csak úgy önkéntelenül mosolyogni kezdett: mi lenne, ha a vonat ma átrobogna kis állomásukon? Nem a gyárba kendert szállító tehervonat, hanem a személyvonat utasokkal, akik az ablakok függőnye mögé rejtőznek, néha felbukkan mögüle egy-egy bajusz, vagy egy egész arc, vagy éppen egy szép csipke, vagy egy kisasszonyka arcoskája, amilyen nem terem az ő falujukban.

A távolban friss reggeli levegő remegett, vonatfüty hallatszott. Alig értek az állomásra, amikor a kanyarban felbukkant a mozdony, csak úgy csikorogtak a vasalkatrészek, ahogy egymáshoz dörzsölődtek. A fiú abban a pillanatban megértette, hogy a vonat most nem fog gyorsan tovazakolni, hanem valamiféle csoda történik majd. A nagy, mesebeli sárkányokhoz hasonló behemót, amelyekről néha nagyanyja mesélt, nagyokat fújtatva meg fog állni, tüzet okádni és szikrát szórni az állomás szerény kis épületére, az meg a félelemtől lekucorodik a földre. Az épületből szapora léptekkel kisietett egy vasutas. A fiú megismerte az egyenruhájáról, Pali bácsi volt az. A kocsni pontosan az ámuló, szeméit meresztő, a vagon és a szerelvény minden részletét tágra nyitott szemmel bámuló fiú előtt állt meg. Kinyílt a vagon ajtaja és a lépcsőn leereszkedett a kalauz. A kollegájához sietett, aki közeledett felé és pár szót váltottak. A fiúnak nem sikerült kivennie, miről beszélgettek, mert a mozdony hirtelen szürke füstöt bocsátott ki és pöfékelt egyet. A gőz beburkolta a mozdonyt, és ez a kép szülőföldje folyóját, a Marost idézte emlékezetébe. A helyiek ezen a természeti jelenségen rajta szokták fejteni szemüket, amikor a folyó hűvös reggeleken egy új napra ébred, mély lélegzetet vesz, és az áttetsző köd, mint egy függöny, ráborul az erdőre, mintha szégyenkezne az éjszaka emléke miatt, amikor a végtelen csillagos ég mélyen a Maros szemébe néz, akár egy asszony szemébe. A karjaiba omlik, áthatja, a nő szélesen kitarulkozva befogadja, mert itt, a sík vidéken a folyó egyfolytában készen áll az ölekezésre és a szülésre, a fodrozódásra és a hullámozásra, arra, hogy a madarakat magához csalogassa, megöntözze a partokat és ugyanazzal az örömmel, amellyel nyaranta hullámaiba vetik magukat a pásztorfiúk vagy a felnőttkorú *bojtárok*, ő maga is megfürödjön a sejtelmes reggeli ködben. De most a gőz a szén szagával keveredett, a fiú felocsúdott, amikor a kocsni ajtajában csodálatos látvány tárult elébe. Egy fehér ruhába öltözött alak állt ott, csupa csipkében, fején kacér kalapocská. Egy férfikéz váratlanul félretolta a kalapfátylát, és egy pillanatra a tekintete találkozott a fiú szeméből sugárzó, ámuló kérdésekkel, ki vagy, honnan jössz, merre utazol, mi a jelentése ennek a találkozásnak? Hűségese táltosa megértette a pillanat jelentőségét, felágaskodott, és így mindketten meghatódottan tisztelegtek e fehér, sosem látott jelenés előtt. Ha lett volna tollas kalapja, és ismerte volna a tisztelgő meghajlás mozdulatát, a fiú élt volna vele, vagy legalább sugallta volna a mozdulatot, hogy méltón üdvözölje e fontos teremést. De már nem volt erre idő, az ajtó csattanva becsukódott, a vonat elindult, még néhányat pöfékelt, majd minden visszatért a kezdeti állapothoz. Csupán a nap haladt tovább az égen és érezhetően melegebb lett. A vasutas eltűnt a házikóban, beállt a csend, csak az épület mögötti kertben nyávogott fel egy macska, s a távolban vakkantott egy kutya. A fiú megszabadult képzeletbeli lovagi páncéljától, a lovat indulásra szólította, de abban a pillanatban rémülten vette észre, hogy a táltos eltűnt a fehér felhők között, mintha az idegen vonat csalta volna el, ami ki tudja milyen okból, megállt náluk az állomáson, és a fiú hirtelen felismerte, hogy valójában egy fehér rúdon lovagol.

Leverten, lehajtott fejjel tért haza. A konyhaajtón át kiáramlott a sült *reteši* illata, amit még sosem érzett ennyire keserűnek...

Csörtán Ferenc fordítása